

A felnőttek tanulása

Az elmúlt 1–2 évben nagy fontosságú társadalompolitikai, művelődéspolitikai fórumok, a szakirodalom és a tömegpropaganda ismét megkülönböztetett figyelemmel foglalkozott a felnőttoktatás problematikájával. 1972 nyarán az *MSZMP Központi Bizottsága*, áttekintve az oktatásügy minden fokozatának fejlődését, értékelte a felnőttoktatás helyzetét is. Határozatban kimondja, hogy „növelni kell a munka melletti tanulás társadalmi megbecsülését. Megfelelő erkölcsi ösztönzéssel, az érvényes munkaügyi szabályok módosításával is, elő kell segíteni a dolgozók munka melletti tanulását.”

Megkíséreljük számba venni azokat az *általánosan ható társadalmi folyamatokat*, illetve tényezőket, amelyek befolyásolják a felnőttoktatás helyzetét, fejlődését.

Elsőként említjük társadalmi életünk *szocialista demokracizmusának* kiteljesedését, a milliárdokat érintő közügyek nyílt megtárgyalásának gyakorlatát; a tanácsok népképviselői, önkormányzati jellegének erősödését; a tanácski testületek szerepének növekedését; megemlítjük azt a folyamatot, amely az üzemi munkahelyeken egyre nyitottabbá teszi a gazdasági vezetést, valamint az üzemben folyó termelés és a népgazdaság fejlődése közötti összefüggéseket.

Társadalmunk aktivitást igényel az egyéntől. De szinte elképzelhetetlen, hogy ezt anélkül igényeljük, hogy ne gondoskodjunk a dol-

gozó emberek politikai, gazdasági, társadalmi és szakmai ismereteinek gazdagításáról, műveltségének emeléséről, képességeinek fejlesztéséről. A régi mondás: „a tudás hatalom”, nem abban az értelemben igaz, hogy a tudás hozza létre a hatalmat — sokkal inkább igaz, hogy a hatalom birtoklása teremtette meg a munkásosztály számára a széles körű művelődés lehetőségét; mégis igaznak lehet elfogadnunk abban az értelemben, hogy a műveltség állandó és fokozatos növelése nélkül nem valósítható meg a szocializmus.

A műveltség gyarapítását *szükségszerűvé* teszi az a megállíthatatlan folyamat, amelyet *tudományos és technikai forradalomnak* nevezünk. Bár egész iparágak komplex automatizálásának megszervezése még nem tartozik a mindennapi gondjaink közé, a legjelentősebb nagyüzemekben nagyszabású rekonstrukciókat hajtanak végre, amelyek során a sok és nehéz fizikai munkát követelő gépparkot korszerűvel cserélik fel. A megfelelő alpműveltséggel rendelkező és az új technikát gyorsan elsajátító *szakmunkaerő hiánya* helyenként máris súlyos problémát okoz. E vállalatok vezetőinek érdemes megvizsgálniuk, milyen felnőttoktatási program teljesítésével lehetséges a munkások továbbképzésének biztosítása.

A dolgozók műveltségének gyarapítására irányuló törekvéseket azonban *kulturális* és *szelemélyes emberi tényezők* is sürgetik. A kortársi

Domonkos Endre felvétele

művészet értékes termékeinek társadalmi visszhangja, a művészet és a nép kölcsönhatása aligha bontakozhat ki a felnőtt, dolgozó emberek műveltségének állandó növekedése nélkül. Az értelmes emberi élet, az erősödő gazdaság hatására javuló életkörülmények, a növekvő szabadidő szoros kapcsolatban áll a *permanens művelődés* ügyével. Feltétlen erkölcsi elismerés illeti azokat a szülőket, akik továbbtanulásuk legfőbb motívumaként azt jelölték meg, hogy gyermekeik tanulmányában szeretnének segíteni.

Közismert, hogy a felnőttoktatás közvetlen hatást gyakorol a *társadalmi mobilitásra*. A felszabadulást követő évtizedben a felnőttoktatás munkások, parasztok százezreinek adta meg annak lehetőségét, hogy a társadalom forradalmi átalakulásában felelősségteljes feladatokat vállalva, ismereteiket, műveltségüket gyarapítsák. Ebben a vonatkozásban ma már az iskolarendszerű felnőttoktatás szerepe kétségtelenül kisebb, de változatlanul jelentős.

A felnőttoktatás tartalma

Érdekes néhány szót ejtenünk arról is, hogy a felnőttoktatás fogalma, az évek folyamán, tartalmilag gazdagodott. Régebben természetesen látszott, hogy az iskolarendszerű felnőttoktatást, a közművelődési keretek között folyó ismeretterjesztő tevékenységet, a tömegkommunikációs eszközök műveltséggyarapító munkáját, valamint az emberek szakismereteit gyarapító tanfolyamokat egymástól teljesen különálló, egymásra lényeges

hatást nem gyakorló és egymásra nem szoruló külön folyamatoknak tekintették. Felnőttoktatáson tulajdonképpen iskolarendszerű oktatási formákat értettek.

Amikor néhány éve népművelők, pedagógusok, üzemi műszaki szakemberek keresni kezdték egymással a kapcsolatot, hogy új munkaformákat alakítsanak ki, amelyek a közös célokat jobban szolgálnák, nem mindenütt találtak megértésre. Voltak, akik értetlenül fogadták azt a javaslatot, hogy az üzemi szakmászok céltanfolyamainak programja tartalmazzon általános műveltséget gazdagító előadásokat; hogy kísérletet folytassanak, az üzemi szakképzéssel párhuzamosan, rövidített általános iskolai tanfolyamok létrehozására. Volt olyan vélemény is, hogy az iskola társadalmi rangját devalváljuk, ha népművelési formákkal is lehetővé válik az iskolázottság hiányainak csökkentése.

A KB határozata — érintve e problematikát — a felnőttoktatás egyenrangú elemeinek tekinti a szakmai műveltség szervezett gyarapítását, a kötetlenebb közművelődési formákat, a tömegkommunikáció ismeretterjesztő tevékenységét és a felnőttek iskolarendszerű oktatását, amelyek egymásra utaltak és kölcsönhatásukban igazán hatásosak.

A felnőttoktatás fogalma tehát integrálja a differenciált ismeretgyarapító gyakorlatot. E jelentős társadalmpolitikai kérdés megoldása jó munkamegosztást és összehangolt tevékenységet igényel. Megkívánja a pártmunkások, az üzemek gazdasági, mozgalmi

vezetői, a pedagógusok, a népművelők, a munkaügyi szakemberek együttműködését, mert a felnőttoktatás tartalmi, módszertani, szervezeti kérdései csakis igen széles összefogás eredményeként oldhatók meg.

A budapesti dolgozók műveltségének fejlődése

A tennivalók akkor fogalmazhatók meg reálisan, ha a mai valóság tényeire alapozott elemzésből indulunk ki. Ha egybevetjük az 1960. és 1970. évi *népszámlálás adatait*, nagyfokú *pozitív változást* látunk a budapesti lakosság műveltségbeli viszonyaiban. 1960-ban a 15 évnél idősebb népesség 46,2%-a nem végezte el az általános iskolát. Ezen belül kerekén 15 000 volt azoknak a száma, akik iskolát egyáltalán nem végeztek; az 1–5 osztályt jártak száma megközelítette a 190 000-et; 1970-ben a fenti arány 31,9%-ra csökkent. Figyelemre méltó azonban, hogy az iskolázatlanok száma közel 9000, az 1–5 osztályos végzettséggel rendelkezők száma pedig kerekén 140 000 volt. Igaz, döntő többségük az idősebb évjáratokhoz tartozik. 40 év alatt mintegy 2000 az iskolába nem jártak, és 17 000 a csak 1–5 osztályt végzettek száma. A 30 éven aluliak korosztályában e százalékarányok minimálisak, de teljesen nem is szüntethetők meg, mivel a népesség egy bizonyos hányada fejlődési rendellenesség, vagy egészségi állapota miatt rendszeres iskolai képzésben nem tud részt venni.

A fővárosi lakosság műveltség szintjének fejlődését jelzi egy *másik* összehasonlítás.

1960-ban a 20–29 éveseknek kerekén 32%-a végzett középiskolát, 1970-ben ez az arány már közel 47%. Alapos feltételezésünk: néhány év múlva olyan művelődési viszonyokról beszélhetünk Budapesten, hogy az először munkába lépő fiatalok többsége, a munkakezdés időpontjában, vagy azt közvetlenül követő rövid időn belül, érettségivel rendelkezik.

Érdemes a fejlődés dinamikáját is megfigyelnünk. 1960-ban a 20–29 évesek korosztályának 26,7%-a nem rendelkezett általános iskolai végzettséggel. Számuk kerekén 64 000 volt. Tíz évvel később, 1970-ben ez az arány csupán 5,4%, abszolút számuk pedig nem egészen 17 000 volt. Egy évtized alatt tehát egy azonos korú réteg műveltsége lényegesen jobb helyzetet mutat.

De vizsgáljunk meg egy másik összefüggést! Hogyan élt a rendelkezésére bocsátott művelődési lehetőségekkel egy meghatározott korcsoport? Válasszuk ki az 1960. évi 20–29 éves korcsoportot, és nézzük meg, hogy egy évtized múltán milyen képet mutat e korosztály iskolázottsága.

Mint már említettük, ennek a korosztálynak 26,7%-a nem rendelkezett befejezett általános iskolai végzettséggel 1960-ban. Tíz év alatt ugyanez a korosztály 19%-ra csökkentette elmaradását. Több mint 16 000, e korosztályba tartozó dolgozó fejezte be az általános iskolát. Ez a korosztály arra is felhasználta az eltelt 10 esztendő, hogy tömegesen szerezzen középiskolai végzettséget. 1960-ban e korosztály 29,4%-a rendelkezett érettségivel, 1970-ben már 36,8%-ának volt

ilyen végzettsége; ez mintegy 22 000 fős növekedést jelent.

Iskolarendszerű felnőttoktatás

Mindezek után tekintsük át, milyen állapotban van az iskolarendszerű felnőttoktatás.

Tényként megállapíthatjuk, hogy a dolgozók iskoláinak óriási érdemei vannak a hazánkban végbemenő kulturális forradalomban. 1945 óta Budapesten kerekén 75 000 dolgozó szerzett általános iskolai végzettséget, és megközelítően 125 000-en érettségiztek a dolgozók középiskoláiban. Az 1960-as évek közepéig általában igen magas számok jellemezték a dolgozók iskolájának minden típusát. 1965-től kezdve azonban nagyarányú csökkenés kezdődött, különösen az általános iskolában. Az 1964–65-ös tanévben még kerekén 14 000 dolgozó iratkozott be az általános iskolába, az 1971–72-es tanévben alig több, mint 4200. Az 1964–65-ös tanévben 6542 dolgozó jutott nyolcadikos bizonyítványhoz, az elmúlt esztendő végén csak 1842 volt a számuk. A középiskolákba 1964–65-ben 67 500 dolgozó iratkozott be, a jelen iskolaév kezdetén 45 178. Sikerral érettségizett a csúcsonk számító 1966/67. esztendőben 9898 hallgató, az elmúlt év végén pedig 6706.

Miközben a méretek csökkentek, egyidejűleg nagyfokú fiatalodás is végbement a dolgozók iskoláiban. Az idej tanévre vonatkozó adataink szerint a dolgozók általános iskoláiban az összes tanulók 36%-a 20 éven aluli, 61%-a 30 éven aluli. A dolgozók néhány általános iskolájában megteremtették azt a lehe-

tőséget, hogy a tankötelezettségi koron belül általános iskolát el nem végzett fiatalok speciális esti tagozaton fejezhetik be a 8. osztályt, ha az iskolával szerződésben álló üzemnél napi 4, ill. 6 órás munkát vállalnak. E fiatalok száma e tanév elején kerekén 650 volt.

A fiatalodás jellemző a dolgozók középiskoláira is. A 22 éven aluliak aránya az esti tagozaton 69%; a 30 éven aluliaké 93%. A levelező tagozaton a 22 éven aluliak aránya 43%; a 30 éven aluliaké pedig 84%. Fontos megjegyeznünk, hogy ez a továbbtanulási forma mindinkább a fizikai munkát végzők és közöttük is a szakmunkások iskolájává kezd válni. A dolgozók középiskoláiba járó hallgatók 55%-a fizikai munkás, 44%-a szakmunkás.

Az előbb említett folyamatok közül természetesen kell tekintenünk a fiatalodást, örvendetesnek a szakmunkások és általában a fizikai dolgozók jelentős arányát a középfokú oktatásban; de nyugtalanító jelenségnek tekintjük a nagyarányú csökkenést az általános iskolákban. Nem állítjuk, hogy a csökkenés elkerülhető, de mértéke túlzott.

Az okokat sokfelé kereshetjük, de most az iskolarendszerű felnőttoktatás néhány belső problémájáról szólnunk. A felszabadulás utáni, hatalmas arányú társadalmi mobilitással együtt járó, igen nagy volumenű felnőttoktatás a 60-as évek közepéig mintegy elfedte a dolgozók iskoláinak belső pedagógiai problémáit. Két évtized is eltelt, és nem alakult ki a dolgozók iskoláinak a fiataloktól jelentősen eltérő, sajátos arculatú, a dolgozók igényeihez közelebb álló programja. A korszerű fel-

nőttoktatási módszerek igen lassan terjednek; a tanítási órák túlnyomó részében nem tértek el lényegesen a gyermekek oktatásában alkalmazott módszerektől. A beszámoltatás, vizsgáztatás merev és néha kedvetlenítő formái sokáig éltek. A legutóbbi időkig nem volt mód az általános iskolai tanulmányok és a munkások szakmai tanfolyamainak összekapcsolására. Viszonylag kevés volt azoknak a tanároknak a száma, akik hivatásukról választották a felnőttoktatást. Nem alakultak ki a hallgatók aktivitását serkentő, önművelő képességét fejlesztő munkaformák és olyan oktatási segédletek, amelyek a munka mellett tanuló ember támaszai lennének. A szükségessé váló mértékű a dolgozók munkarendjéhez igazodó, kihelyezett és váltó műszakos osztályok száma. Jó ideig nem volt valóságos kapcsolat az iskolarendszerű felnőttoktatás munkája és a közművelődési intézmények tevékenysége között.

Az elmúlt 2–3 esztendőben azonban örvendő *pezség tapasztalható* a dolgozók iskoláiban. Jó néhány budapesti iskola valóságos kísérleti műhellyé vált. Minden iskolatípusban tanulmányozzák a vizsgák és a beszámolók korszerűsítésének lehetőségét. Megkezdtek a komplex tárgyak — integrált oktatás — kialakítását, egyelőre az általános iskolákban; keresik az új szerkezeti megoldásokat, az önálló tanulás irányításának módszereit, eszközeit. A főváros több általános iskolája és vállalata megkísérelte az általános iskolai tanulmányoknak és a dolgozók szakmunkásképzésének, ill. szakmai továbbképzésének összekapcsolását. A Vörös Csillag Traktorgyárban, a Villamoszigetelő és Műanyag gyárban, a Hajtómű és Felvonógyárban, az Öntödei Vállalatnál és a Bőrkonfekció Vállalatnál már ilyen irányú tapasztalatokkal is rendelkeznek. Az általános és a szakmai képzés összekapcsolásának a gyakorlatban máris több típusa, modellje alakult ki, amelyek a következő időszakban minden bizonnyal újabb formákkal fognak gazdagodni.

E kezdeményezéseknek bizonyára részük van abban, hogy az általános iskolában 1965 óta tapasztalható csökkenés az idei tanévben nemcsak hogy megállt, hanem a jelentkezők száma az előző évihez képest emelkedett. Ha a januárban, februárban elindult új tanfolyamok hallgatóit is hozzájuk számítjuk, akkor az emelkedés kerekén 40%-os.

A középiskolánál kisebb mértékűek a változások. Az igazság az, hogy mindmáig *nem alakult ki a fiatal szakmunkások vonzó továbbtanulási formája*. Az 1967-ben megkezdett ún. emelt szintű szakmunkásképzésre épített, kétéves iskola nem vált tömegessé. A dolgozók gimnáziumában ma is kb. kétszer annyi fiatal munkás szerez érettségit, mint e kétéves szakközépiskolákban. Az okokat abban látjuk, hogy nem történt meg a szakmunkásképző iskola és a dolgozók kétéves szakközépiskolája tanterveinek kellő egyeztetése. De úgy tűnik, hogy a fiatal szakmunkások nem is kaptak megfelelő tájékoztatást a középiskolai követelményekről. A tanulmányi szelekció nélkül, igen különböző készség-szinttel felvett, s gyakran a munkahely támogatását is nélkülöző fiataloknak csak 10–20%-a tudott leérettségizni. Szükségesnek tartjuk, hogy — az 1972 júniusi, a közoktatással kapcsolatos párthatározat elveinek

megfelelően — kialakuljon a szakmunkások új középiskola-típusa, amely vonzóvá teszi a fiatal szakmunkások továbbtanulását.

A főváros oktatásügyi irányítása arra törekedett, hogy a rendeskorúak iskolái mellett csak tagozatként működő osztályokat jelentős önálló intézményekké összevonja, a közlekedés szempontjából is megfelelő helyekre telepítse, és növelje az ott dolgozó főhivatású pedagógusok számát. A dolgozók iskoláinak felszerelését jelentős anyagi eszközökkel támogatta.

Megoldandó *feladatnak* tartjuk a felnőttoktatás méreteinek növelését, a kísérletek során bevált új eljárások és módszerek általánosítását, az üzemek, a dolgozók iskolái és a közművelődési intézmények közötti kapcsolatok elősegítését és ösztönzését. A középfokú szakoktatás intézményeinek tanácsi hatáskörbe kerülése után egységes hálózatot szükséges létrehozni.

A felnőttoktatás munkahelyi tényezői

Szólni kívánunk a felnőttoktatás fejlődésére közvetlenül ható *munkahelyi tényezőkről*. Azt is mondhatjuk: a továbbtanulás kulcskérdése a munkahelyi légkör, a tudás, a műveltség megbecsülése, ami a dolgozókat ismereteik gyarapítására ösztönzi. Elismerésre méltó törekvésekről tudunk szólni ebben a vonatkozásban is. A MÁV Északi Járműjavító Üzem vezetői az elmúlt év júniusában ismertették elhatározásukat, hogy azon dolgozók részére, akik a hiányzó 8 általános iskolai végzettséget megszerzik, órabéremelést adnak. A Villamos Erőmű Tervező és Szerelő Vállalat szerződést kötött általános iskolai tanulmányait befejezni kívánó dolgozóival, s 3 napos pótszabadságot, 400 forintos jutalmat és némi órabéremelést vállalt, ha a dolgozó tanulmányi kötelezettségét teljesíti. A Pamutnyomóipari Vállalat 1971-es keltezésű oktatási szabályzata pontosan felsorolja, milyen kedvezményekben részesíti tanuló dolgozóit.

Az érdekltség bizonyára ösztönzően hat a továbbtanulásra. Az anyagi ösztönzők azonban hatástalanok maradnak, még visszajukra is fordulhatnak, ha a dolgozó munkahelyén nem tapasztal erkölcsi támogatást, baráti biztatást közvetlen vezetőitől, munkatársaitól, brigádja vezetőjétől, tagjaitól. Igaz, hogy az anyagi javak megszerzésére való törekvés érezhető — s gyakran negatív — hatással van a műveltség, különösen az alapműveltség rangjára, értékes voltának elismerésére; mégsem mondhatjuk, hogy nincs a kezünkben más ösztönző, csupán az anyagi. *A műveltség belső, embert gyarapító és a személyes, a családi boldogságot is tápláló értékeinek* elismerése — a műveltség terjesztéséért is felelős emberekben — olyan meggyőződésen kell hogy alapuljon, amelynek kisugárzása is hat a maguk műveltségéért eddig keveset tett emberekre. Egy dolgot azonban hangsúlyozunk. Akik fiatalabb korosztályhoz tartoznak, és súlyosabb műveltségi hátrányban vannak, azokat gyakran valamely nehéz, olykor titkolt vagy röstelt családi konfliktus, személyes baj, egyéni gond juttatta ilyen helyzetbe. A *tapintatlan* biztatás, a hivataloskodó hang, a fölényes felszólítás dacot, gúnyos és hetyke visszatünetését válthat ki. Ha valahol, akkor itt van helye az egyes ember személyes életében rejtőző motí-

vumok kitapintásának, a személyes, *emberi kapcsolatokon* alapuló bátorításnak.

E megjegyzések után, mind a dolgozók iskoláiba járt hallgatók, mind a szakszervezeti szervek véleménye alapján sajnálatosnak mondhatjuk, hogy nem általános az anyagi és erkölcsi ösztönzés kombinációja a továbbtanulás támogatásában. A munkahelyi vezetés szintjén ugyan nincs merev elzárkózás, nemigen kockáztatják meg azt a tarthatatlan véleményt, hogy a dolgozók műveltségének fejlesztésére nem érdemes áldozni. De a munkásokkal közvetlen kapcsolatban álló középszintű vezetők és irányítók között akadnak olyanok, akik nem ösztönöznek, hanem akadályoznak.

Az Építők Szakszervezetének Budapesti Bizottsága 1972 decemberében, az oktatás helyzetéről tanácskozva, azt állapította meg, hogy a munkásszállásokon lakó dolgozók 50%-ának nincs meg az általános iskolai végzettsége, a vállalatok közül azonban csak igen kevés készített az oktatással kapcsolatos hosszabb távú tervet; a munkahelyi, gazdasági vezetők körében értetlenség tapasztalható, különösen az általános iskolai képzésben résztvevőkkel szemben. A Vasas Szakszervezet oktatással kapcsolatos jelentése is akadályozó tényezőként említi a közvetlen gazdasági vezetők magatartását.

A dolgozók középfokú esti tanfolyamán tanulmányaikat befejezők körében végzett vizsgálat arról számol be, hogy ezeket az embereket, továbbtanulásukkal kapcsolatosan, *munkahelyi feletteseik* részéről mintegy 25%-ban érték pozitív, ösztönző hatások, kb. 55%-ban a reagálás közömbös volt, vagy egyszerűen elmaradt, és 20%-ban negatív volt. *Munkatársaik*, közvetlen kollégáik mintegy 16%-ban fejtettek ki negatív hatást, 47%-ban reagáltak közömbösen, 37%-ban pedig pozitívan. A munkatársak reagálása tehát nagyobb mértékben volt pozitív, mint a munka irányítóié.

Kétségtelen, hogy a dolgozókkal legkövetlenebb kapcsolatban álló vezetők látják nap mint nap a hétköznapi munka apróbb-nagyobb bajait. Ők érzik legkövetlenebbül, hogy a munkahelyeken sokszor nem is annyira a szakképzett, magasan kvalifikált munkásban van hiány, hanem éppen a szakképzetlenségben. Ők érzékelik leginkább, hogy a budapesti állami iparban bejelentett fizikai munkaerőigény 54%-a szakképzetlen munkaerőre vonatkozott. Ők érzik legkövetlenebbül a jelentős munkásvándorlás káros hatását. (1972. III. negyedében Budapesten az összes ágazatok legkülönbözőbb munkahelyein több mint 100 ezren változtattak munkahelyet.) Az objektív nehézségek tehát jelentősek; mégsem menthetnek fel azonban senkit az alól a kötelezettség alól, hogy a dolgozók személyes érdeke és a népgazdaság egészének érdekei szempontjából nagy fontosságú művelődést eréjéhez mérten segítse.

Az általános és szakmai képzés összekapcsolása

A kormány 1014/1971. sz., a *munkások továbbképzési rendszeréről*, valamint a 2046/1971. sz., a *középfokú végzettségű szakemberek továbbképzési rendszeréről* szóló határozata, amelyekhez nagy fontosságú munkaügyi minisztériumi és más ágazati főhatóságai

intézkedések kapcsolódtak, kedvező feltételeket teremtenek a felnőttoktatás továbbfejlesztéséhez. Arról van szó, hogy — a nép gazdaság intenzív fejlesztési szakaszába jutva — mulhatatlanul szükségessé válik a dolgozó emberek felkészítése a műszaki, technológiai, szervezési, gazdálkodási változásokra.

Ha azt is tekintetbe vesszük, hogy a nép gazdaság különböző ágazataiban: az igazgatás, az ügyvitel, a tervezés, a termelés-előkészítés, az üzemfenntartás, értékesítés, vendéglátás stb. területén mintegy 700-féle olyan munkakört találunk, amelyet a munkamegosztás mai rendjében középfokúnak vagy középszintűnek tekinthető szakemberek töltenek be, akkor a munkások továbbképzési rendszerének megszervezésén túl előttünk áll a *középfokú szakemberek továbbképzése* megszervezésének nagy jelentőségű feladata is.

Ma még nem tudunk átfogó képet adni arról, mennyire készültek fel a budapesti vállalatok ennek az óriási feladatnak a megoldására. Az egyes üzemekben végzett tájékozódás azonban arra utal, hogy a szakmunkaerő-gondokkal leginkább küzdő üzemekben a központilag elrendelt feladatok egybeesnek eddigi törekvéseikkel.

Az *Egyesült Izzó* például évek óta rendszerűen végzi a szakmunkások továbbképzését, amely évente a szakmunkások mintegy 15%-át érinti. A vezetés közvetlen kölcsönhatást lát a technológiai folyamat fejlődése és a szakmunkások felkészültsége között. A *Pamutnyomóipari Vállalatnál* megtervezték a szélesebb általános közismereti anyagot is tartalmazó munkás továbbképző tanfolyamokat, sőt, elkezdték a szakmunkások egy részének második szakmára képzését is a konvertálható ismeretekkel rendelkező szakemberek arányának növelése céljából. A *Csepel Vas- és Fémművek* 1972 őszén azzal számolt, hogy a következő 3–4 esztendőben mintegy 9–10 000 munkást érint a szakmunkás továbbképzés, ill. a felnőtt forrásból származó szakmunkásképzés. Tervezik, hogy kb. 13–14 000 betanított és segédmunkás továbbképzését is megoldják. Az 1972–73-as oktatási év beindítása előtt az üzem különböző szintű gazdasági vezetői több mint 2000, 40 éven aluli dolgozóval beszélgettek az általános iskola elvégzésének fontosságáról. A *Ganz-MÁVAG* januárban indította meg az 1014-es kormányhatározat szerinti szakmunkás továbbképző tanfolyamát. A *Vasas Szakszervezet Elnöksége* március elején tárgyalta a felnőttoktatás vállalati tapasztalatairól, a fiatalok továbbtanulásáról és a dolgozók általános iskolázottságáról. A szakszervezet széles körű akciót kíván kezdeményezni, hogy a továbbképzési rendszert, ahol lehetséges, kapcsolják össze az általános iskolával nem rendelkezők alapképzettségi hiányait pótló, iskolarendszerű vagy tanfolyami képzéssel, és hogy a fiatal szakmunkások minél nagyobb arányban végezzenek középkiskolát.

A szakmunkások és középfokú szakemberek továbbképzési rendszerének kiépítése nem csupán anyagi áldozatok és szervező munkát kíván az üzemektől, hanem *pedagógiai, módszertani* problémák megoldását is igényli. Az iskolarendszerű felnőttoktatás szakfelügyelete azt tapasztalja, hogy túlsúlyosak a tematikák; előfordul, hogy az előadók az eredményes oktatás alapvető módszertani kérdéseiben is járatlanok; az alkal-

mazott eljárások fárasztóak, a résztvevőket inkább a passzív befogadásra készítik; az előadásmód nincs tekintettel a résztvevők felkészültségének különbségeire; a tematikához nem kapcsolódik, vagy csak ritkán, olyan általános jellegű ismeretanyag (matematikai, természettudományos), amely megkönnyítené a szakmai problémák megértését.

Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy elkerülhetetlen a pedagógusok, népművelési szakemberek és az üzemi, műszaki szakemberek szoros együttműködése a továbbképzési tanfolyamok tematikájának kidolgozásában és módszereinek kialakításában. Elősegítheti ezt a dolgozók általános iskoláinak, gimnáziumainak, szakközépiskoláinak az üzemekkel kialakított jó kapcsolata, a szakmunkásképző intézetek és üzemek tradicionális együttműködése, de az olyan jelentős akció is, mint ami a főváros centenáriuma kapcsán bontakozott ki, és „egy üzem — egy iskola” néven vált ismertté.

Az a körülmény, hogy a különböző típusú továbbképzési tanfolyamokon a szakmához legközelebb álló általános jellegű tantárgyi ismereteket fel lehet eleveníteni, és hogy a szakmai képzés és továbbképzés, valamint az általános iskola elvégzése szervezetileg is összekapcsolható, új lendületet adhat az alapiskolázottság még meglevő hiányainak gyorsabb ütemű pótlására.

E munka csak most van kibontakozóban, de 1973 január—februárban máris 36 szakmunkás továbbképzéssel egybekapcsolt általános iskolai tanfolyam indult, mintegy 850 résztvevővel. Bizonyos, hogy a középfokú felnőttoktatás formáit a mainál jobban kell igazítani a szakmunkás igényeihez, és tananyagát jobban össze kell hangolni a szakmunkásképzéssel, főként az általános képzés szempontjából fontos ismeretkörökben.

A közművelődés munkaformáinak kapcsolódása

A szakmai továbbképzés fejlesztésére tett lépések kedvezően befolyásolják a *közművelődés* ismeretterjesztő tevékenységét. Nagy jelentőségű a TIT budapesti szervezetének kezdeményezése, amely a *munkásakadémiák* tematikáját és módszereit e folyamathoz igazítja. Ismeretes, hogy a közművelődési intézmények, művelődési otthonok, üzemek, a Népművelési Intézet, valamint a TIT kezdeményezésére kialakultak, pontosabban kialakulóban vannak olyan művelődési lehetőségek, amelyek egyes munkahelyi kollektívák viszonylag homogén csoportjaiban a kötetlen ismeretterjesztés és az iskolarendszerű felnőttoktatás közötti *átmeneti formákkal* kívánják elősegíteni az önművelési igény felkeltését, ill. az általános iskolai vagy középiskolai (gimnáziumi) végzettség megszerzését. Ezeket a kezdeményezéseket üdvözljük. Kívánatos elősegíteni azt is, hogy a dolgozók osztályozó vizsgák révén nyerjenek új iskolai végzettséget; vannak ugyanis olyan rétegek, amelyeknek sajátos munkarendje nem teszi lehetővé az iskolarendszerű oktatásban való részvételt, ahol csak az iskolainál rugalmasabb formák segíthetnek.

Minden lehetséges eszközt meg kell tehát ragadnunk arra, hogy minimálisra csökkentjük az általános iskolát nem végzett dolgozók számát. Véleményünk szerint a *fiatal munká-*

sok számára ennek fő eszköze a dolgozók általános iskolájának esti, ill. levelező tagozata; a 30–40 éves dolgozók számára a szakmai képzéshez vagy továbbképzéshez kapcsolt tanfolyami forma; a 40 évnél idősebbek számára bármely forma nyitva áll, s ezek között hangsúlyozzuk a közművelődés által kínált lehetőségeket. A középfokú továbbtanulás legfőbb útja az iskolarendszerű oktatás lehet; itt is támogatni kell azonban annak lehetőségét, hogy átgondolt program alapján, az önálló tanulás képességét fejlesztő segédanyagok és módszerek felhasználásával, a közművelődési és pedagógiai terület együttműködésével hatékonyan működő formák alakuljanak ki. Bizonyára még sokféle pedagógiai, módszertani kísérletre, megfontolt intézkedésekre van szükség a legjobb megoldások kialakításához. A munka azonban megkezdődött, jól halad, s megfelelő szervezés és pedagógiai biztosítékok esetén eredményes lehet.

SZULY GYULA

Ugyanaz a hely

Ez volt a békátó,
ez a gödör,
akkor épült be egy üres telek,
mely ostrom után újra üres telek lett.
Most gyerekjátásztóter.
Aki akkor javakorabeli volt, még nem öreg,
de legtöbb halott már, aki akkor volt gyerek
s aki él közülük, azzal megállt az idő,
jövöbe szűrő szakállt engedett.

A békátó betömve,
betonút alá került a volt gödör,
a tarajos göték tavát lecsapolták,
üres mederben ring ismerős arc,
virulnak elvirágzott tavirózsák
és sandán néz összevert víztükör.
Ugyanitt jártunk,
Ugyanezt figyeltük,
kis tavat a Zugliget fölött,
eltévedt madárraj szárnycsapását,
mindennél sűrűbb bozótba ütközött,

itt füttyentett és trópusi madár lett,
megszokta a dús növényzetet
és ide jött érte az idő,
ősei kitárt szárnyal lengenek.
Azóta itt város építettett.
Az eltűnt víz világa
fotocellás terraszfölött lebeg.
Előregyártott épületelemben
Kömüves Kelemenné hamvai,
világvárosok kikötőjének lángját
fölénk a porolórúd tartja ki.
Még nem mindegy, ki pesti, ki budai,
vizivárosi lélek hazatart.
Még lelassít az Iskola utca
és mellémszegődik, ugyanaz a part.